

Toetsingsadvies over het milieueffectrapport
Beheer Haringvlietsluizen

7 december 1999

587-174

ISBN 90-421-0604-2
Utrecht, Commissie voor de milieueffectrapportage.

commissie voor de milieueffectrapportage

Aan de Staatssecretaris van Verkeer en
Waterstaat
Postbus 20906
2500 EX DEN HAAG

uw kenmerk
HKW/AW 99/9157

uw brief
22 september 1999

ons kenmerk
420-99/Sf/hb/587-175

onderwerp
Toetsingsadvies MER Beheer
Haringvlietsluizen

doorkiesnummer
(030) 234 76 38

Utrecht,
8 december 1999

Geachte mevrouw De Vries,

Met bovengenoemde brief stelde u de Commissie voor de milieueffectrapportage (m.e.r.) in de gelegenheid een toetsingsadvies uit te brengen over het milieueffectrapport (MER) ten behoeve van de besluitvorming over het beheer van de Haringvlietsluizen. Overeenkomstig artikel 7.26 van de Wet milieubeheer bied ik u hierbij het advies van de Commissie aan.

De Commissie hoopt met haar advies een constructieve bijdrage te leveren aan de besluitvorming. Zij zal graag vernemen hoe u gebruik maakt van haar aanbevelingen. Dit houdt in dat de Commissie graag het besluit en de evaluatiedocumenten krijgt toegestuurd.

Hoogachtend,

dr. J.T. de Smidt,
voorzitter van de werkgroep m.e.r.
Beheer Haringvlietsluizen

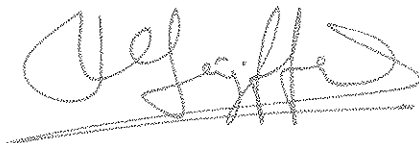
Toetsingsadvies over het milieueffectrapport
Beheer Haringvlietsluizen

Advies op grond van artikel 7.26 van de Wet milieubeheer over het milieueffectrapport Beheer Haringvlietsluizen,

uitgebracht aan de Staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat door de Commissie voor de milieueffectrapportage; namens deze

de werkgroep m.e.r. Beheer Haringvlietsluizen,

de secretaris

ir. R.I. Seijffers

de voorzitter

dr. J.T. de Smidt

Utrecht, 7 december 1999

INHOUDSOPGAVE

1. INLEIDING	1
2. OORDEEL OVER HET MER	2
3. AANBEVELINGEN VOOR DE BESLUITVORMING	4
3.1 Zoutindringing	4
3.2 Zoetwaterinlaten voor industriewater, stedelijk water en land- bouwwater	5
3.3 Kansen voor zoetwatergetijdennatuur	5
3.4 Morfologie en kwaliteit van het mondingsgebied	6
3.5 Onzekerheden, monitoring en 'evaluerend ontwerpen'	6

BIJLAGEN

1. Brief van het bevoegd gezag d.d. 22 september 1999 waarin de Commissie in de gelegenheid wordt gesteld om advies uit te brengen
2. Kennisgeving in Staatscourant nr. 184 d.d. 24 september 1999
3. Projectgegevens
4. Lijst van inspraakreacties en adviezen

I.

INLEIDING

Rijkswaterstaat directie Zuid-Holland is, namens de Minister van Verkeer en Waterstaat (V en W), in samenwerking met het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij en de provincies Zuid-Holland en Noord-Brabant van plan het sluisprogramma van de Haringvlietsluizen te herzien. Dit project over het beheer van de Haringvlietsluizen heeft tot doelstelling:

"...na het afwegen van alle belangen de Haringvlietsluizen zo te beheren dat dit goede voorwaarden biedt voor karakteristieke estuariene levensgemeenschappen en voor duurzaam gebruik van de wateren ter weerszijden van de sluisen." De veiligheid, vanwege overstromingsgevaar, wordt daarbij onveranderd gehandhaafd.

Bij brief van 22 september 1999¹ heeft de Staatssecretaris van V en W de Commissie voor de milieueffectrapportage (m.e.r.) in de gelegenheid gesteld om advies uit te brengen over het opgestelde milieueffectrapport (MER). Het MER van november 1998 is samen met het Ontwerpbesluit Beheer Haringvlietsluizen, over het beheersprogramma 'de Kier' als eerste stap in een gefaseerde verdere openstelling van de Haringvlietsluizen, op 24 september 1999 ter inzage gelegd².

Dit advies is opgesteld door een werkgroep van de Commissie voor de m.e.r.³. De werkgroep treedt op namens de Commissie voor de m.e.r. en wordt verder in dit advies 'de Commissie' genoemd.

De Commissie heeft kennis genomen van de inspraakreacties en adviezen⁴, die zij van het bevoegd gezag heeft ontvangen. In dit advies verwijst de Commissie naar een reactie wanneer deze naar haar oordeel informatie bevat over de inhoud van het MER die van belang is voor de besluitvorming en waarover zij een aanbeveling doet in het advies.

Op grond van artikel 7.26, lid 1 van de Wet milieubeheer (Wm) toetst de Commissie:

- * aan de richtlijnen van het MER⁵, zoals vastgesteld in juni 1994;
- * op eventuele onjuistheden⁶;
- * aan de wettelijke regels voor de inhoud van een MER⁷.

Tijdens de toetsing inventariseert de Commissie eerst of er tekortkomingen zijn in het voldoen aan de wettelijke vereisten en de richtlijnen en gaat zij na welke onderdelen van het MER in aanmerking komen voor een positieve

---

¹ Zie bijlage 1.

² Zie bijlage 2.

³ Zie bijlage 3 voor de samenstelling van de werkgroep en andere projectgegevens.

⁴ Zie bijlage 4 voor een lijst hiervan.

⁵ Wm, artikel 7.23, lid 2.

⁶ Wm, artikel 7.23, lid 2.

⁷ Wm, artikel 7.10.

vermelding. Vervolgens beoordeelt de Commissie de ernst van de tekortkomingen. Daarbij staat de vraag centraal of de benodigde informatie aanwezig is om het milieubelang een volwaardige plaats te geven bij het besluit over het beheer van de Haringvlietsluizen. Is dat naar haar mening niet het geval dan betreft het een *essentiële tekortkoming*. De Commissie zal dan adviseren tot een aanvulling. Is dat wel het geval, dan kan volgens haar de besluitvorming plaatsvinden. Overige tekortkomingen worden in het toetsingsadvies opgenomen, voor zover ze kunnen worden verwerkt tot duidelijke aanbevelingen voor het bevoegde gezag. Deze werkwijze impliceert dat de Commissie zich in het advies tot hoofdzaken beperkt en niet ingaat op onjuistheden of onvolkomenheden van ondergeschikt belang.

2. OORDEEL OVER HET MER

De Commissie is van oordeel dat **de essentiële informatie aanwezig is** in het MER, de bijbehorende deelrapporten en de toelichting in het Ontwerp-Beheersbesluit Haringvlietsluizen voor het volwaardig meewegen van het milieubelang in de besluitvorming om de sluizen in eerste aanleg volgens het programma "de Kier" te gaan beheren.

De alternatieven vormen met elkaar een logische reeks die stapsgewijs leidt tot maximaal doelbereik in de vorm van het alternatief Stormvloedkering (SVK) als het meest waardevolle alternatief voor de natuur. Omdat het project erop gericht is deze stappen achtereenvolgens ook te zetten, biedt deze aanpak optimale kansen voor het leerproces dat nodig is om de in het MER gesignaleerde onzekerheden in te vullen. Die onzekerheden zijn bij dit leerproces geen belemmering voor het bereiken van het hoofddoel (herstel van de karakteristieke en zeldzame natuur van estuariën), met volledig behoud van veiligheid, maar vergen wel zorgvuldige voorbereiding voor het waarborgen van de maatschappelijke belangen die met name verbonden zijn aan het innemen van zoet water. Een belangrijke gesignaleerde onzekerheid is de mate van zoutindringing. Monitoring zal dan ook vooral daarop gericht zijn tijdens de eerste stap "de Kier". De Commissie is van oordeel dat de aanpak ook op dat punt voldoende helder doordacht en zorgvuldig is.

Voor de waterstanden, stroomsnelheden en zoutindringing is gebruik gemaakt van een combinatie van 1-, 2- en 3-dimensionale voorspellingsmodellen. Tevens is een praktijkproef uitgevoerd om na te gaan of de verschillende modellen een voldoende betrouwbare en realistische voorspelling geven van de fysische verschijnselen. Er is daarvoor gebruik gemaakt van de meest geavanceerde hulpmiddelen. Niettemin wordt duidelijk, dat de voorspelling van de zoutindringing onder verschillende omstandigheden nog een vrij grote mate van onzekerheid heeft.

De Commissie is van oordeel dat de beschermingsformules die voortvloeien uit het Structuurschema Groene Ruimte, de Habitatrichtlijn en de Vogelrichtlijn van de EU, alsmede de Wetlandconventie (Verdrag van Ramsar), juist en volledig zijn toegepast. Hiervoor is gedegen onderzoek verricht en zijn de relevante conclusies daaruit op de juiste wijze getrokken. De natuurwinst bij het alternatief SVK is voor de vloedbossen en pioniervegetaties nog onduidelijk.

Bij de beschrijving van de effecten op recreatie is niet uitsluitend uitgegaan van de huidige gebruiksmogelijkheden maar is ook rekening gehouden met een zich wijzigende recreatiebehoefte en nieuwe kansen in de vorm van meer avontuurlijke en natuurgerichte recreatie. Hierbij is tevens rekening gehouden met de autonome ontwikkeling van verdergaande aan- en opslibbing bij ongewijzigd beheer.

De Commissie acht de nabeschouwingen op de resultaten van de effecten van de maatregelen zeer verhelderend. Dat geldt onder andere voor de beschouwingen over de betekenis van veranderend grond- en oppervlaktewatergebruik door de landbouw en over de effecten van aanleg van een tweede Maasvlakte.

In het MER (zie vooral hoofdstuk 8 van het Hoofdrapport) wordt een duidelijk overzicht gegeven van de milieuwinst die behaald kan worden met verschillende regimes voor het beheer van de sluisen. Duidelijk wordt het verband getoond tussen de grootte van investeringen en de te behalen milieuwinst. De grootste natuurwinst wordt behaald met het alternatief SVK. De hoogte van de investeringen die dan nodig zijn voor vooral het veilig stellen van de zoetwatervoorziening heeft geleid tot benoeming van Getemd Tij tot voorkeursalternatief. Voor een heldere besluitvorming had volgens de Commissie uit het oogpunt van het maximaal bereiken van het gestelde doel in het licht van de hierboven genoemde onzekerheden ook het alternatief SVK kunnen worden aangewezen als het uiteindelijke voorkeursalternatief. Het meest natuurvriendelijke, maar ook duurste alternatief, de sluisen als stormvloedkering zou niet op voorhand moeten worden uitgesloten.

- De Commissie adviseert in de overwegingen bij het besluit zoveel ruimte te laten voor een uiteindelijke keuze dat ook een sluisbeheer volgens SVK het sluitstuk kan zijn.

De opmerkingen in het verdere advies zijn niet van invloed op het hierboven gegeven positieve oordeel. De Commissie hoopt met die opmerkingen wel een bijdrage te leveren aan de kwaliteit van de verdere besluitvorming. De opmerkingen betreffen:

- zoutindringing;
- zoetwaterinlaten voor industriewater, stedelijk water en landbouwwater;
- kansen voor zoetwatergetijdennatuur;
- morfologie en kwaliteit van het mondinggebied;
- onzekerheden en invulling daarvan via monitoring en 'evaluerend ontwerpen'.

3. AANBEVELINGEN VOOR DE BESLUITVORMING

3.1 Zoutindringing

De zoutindringing is één van de cruciale aspecten bij de onderlinge vergelijking van de alternatieven. De mate van indringing van zout kan leiden tot significante verschillen in concentraties bij innamepunten voor drinkwater, landbouwwater (voor doorspoeling, beregening) en industriewater (voor koeling en proceswater). Het vermijden van economische schade ten gevolge daarvan is een randvoorwaarde. Zoals uit het MER blijkt, kan deze schade omvangrijk zijn en plaatsvinden over een uitgebreid gebied. Tegen die achtergrond is de betrouwbaarheid van belang van de modelmatige voorspellingen van de zoutindringing. De Commissie onderschrijft dan ook het nut van de stapsgewijze aanpak van eerst een beheer volgens het beschreven regime "de Kier", gepaard gaand met:

- een monitoringsprogramma voor de zoutindringing, waterstanden en ecologische ontwikkelingen
- én nadere integrale studies naar het waterbeheer en de zoetwatervoorziening in Nederland op (middel) lange termijn, dit mede gelet op klimaatveranderingen, zeespiegelrijzing, bodemdaling, peilbeheer en een toenemende "verharding" van het grondoppervlak.

Hierdoor zal de beoogde informatie worden verkregen voor het nemen van het vervolgbesluit volgend op het eerst voorliggende Kierbesluit.

Voor het nemen van een besluit over het beheersregime is inzicht in de benodigde investeringen een vereiste. De nauwkeurigheid van de geschatte kosten is voldoende voor het bepalen van een richting voor het uiteindelijke beheer. In het verlengde van het gestelde in hoofdstuk 2 acht de Commissie te zijner tijd echter een preciezer inzicht in de kosten noodzakelijk. De onzekerheid daarin wordt deels bepaald door de onzekerheid over de zoutindringing, waarvoor monitoring en verder onderzoek noodzakelijk zijn. Met name is van belang wat de meerkosten van het alternatief SVK zullen zijn ten opzichte van het alternatief Getemd getij (GT). Immers de te behalen natuurwinst is in het SVK-alternatief duidelijk het grootst. Nu als eerste stap het besluit wordt voorbereid om de sluisen op een 'kier' te zetten, opent zich voor de volgende stap in de besluitvorming de mogelijkheid om de nu gesignaleerde onzekerheden te verminderen, ook door verdere optimalisering van de voorspellingsmodellen door validatie.

De feitelijke kostenverschillen tussen bijvoorbeeld de alternatieven GT en SVK kunnen dan veel beter bestuurlijk worden afgewogen tegen de te boeken natuurwinst aan estuariene levensgemeenschappen.

Tenslotte zou moeten worden nagegaan of door optimalisatie van de wijze waarop de toegestane sluisopening bij enerzijds eb én anderzijds vloed bij lagere rivierafvoeren wordt gerealiseerd nog een remmende invloed kan hebben op een mogelijk voortschrijdend proces van zoutindringing. Te denken valt bijvoorbeeld aan verbetering van menging en verversing door één of meer openingen.

- De Commissie beveelt aan om voor het volgende besluit na 'de Kier' een methode te ontwikkelen voor het afwegen van de mate van zoutindringing, de daaraan

gekoppelde winst aan estuariumnatuur en de dan noodzakelijke (compenserende) maatregelen voor inname van zoet water.

3.2 Zoetwaterinlaten voor industriewater, stedelijk water en landbouwwater

Uit de inspraak komt naar voren, dat niet alle effecten van verzilting van inlaten voor zoet water in het MER aan de orde zijn gekomen. Hierbij wordt gedacht aan:

- de inlaat uit het Brielse Meer voor de industriewatervoorziening⁸ als effect van eventuele verzilting van de inlaat Bernisse;
- de inlaten voor de doorspoeling van stedelijk water in Hellevoetssluis⁹ en Middelharnis¹⁰;
- landbouwwaterinlaten in de Hoekse Waard (inlaat De Eendracht)¹¹, IJsselmonde (Poortugaalse Haven en Havendam Rhoon)¹² en de Alblasserwaard (Kinderdijk)¹³.

Voor een deel is dit toe te schrijven aan enkele zeer recente ontwikkelingen.

- De Commissie adviseert bij toekomstige besluiten over het beheersprogramma naast de reeds in het MER beschreven inlaten ook deze inlaten in beschouwing te nemen.

3.3 Kansen voor zoetwatergetijdennatuur

Het MER en de deelrapporten bevatten een analyse van de te verwachten winst en verlies aan natuur bij de verschillende beheeralternatieven die ruim voldoende is voor de primaire besluitvorming ('de Kier'). Voor de volgende stap(pen) in de besluitvorming van het project tot aan de maximaal haalbare opening van de sluizen is nog verdere studie gewenst naar de zoetwatergetijden-ecotopen. De reducering van de tijslag tot ca. 1/6 van die van voor 1970 heeft in de huidige situatie de vegetatiezonering "in elkaar gedrukt" tot relictten in de vorm van punt- en lijnvoorkomens, met aan de bovenkant de zone van de Bittere veldkers-vloedbossen en aan de onderkant de zeldzame biezen-gordel met onder andere Heen, Driekantige bies en Basterdbies. Hetzelfde geldt voor de eveneens aan getijdendynamiek (met afwisseling van erosie en sedimentatie) gebonden Waterpeper-Ereprijs-vegetatie. Ook van spindotterrijke rietgorsvegetaties is slechts een geringe oppervlakte binnen de nieuwe intergetijdezone over. Dit type rietgors vertegenwoordigt samen met het zich thans enigszins uitbreidende oeverriet de potentiële standplaats van de Grote karekiet, een rode lijstsoort. Daarbij kan worden aangetekend, dat grote oppervlakten spindotterrijk rietgors slechts kunnen bestaan bij jaarlijks

---

⁸ zie reacties nr. 74, 81, 87, 109, 139 (bijlage 4).

⁹ zie reactie nr. 81 (bijlage 4).

¹⁰ zie reactie nr. 100 (bijlage 4).

¹¹ zie reactie nr. 77 (bijlage 4).

¹² zie reactie nr. 122 (bijlage 4).

¹³ zie reactie nr. 96 (bijlage 4).

rietsnijden. Voor dotterrijk biezenegors geldt hetzelfde. Bij de beoordeling van de ontwikkeling van de vegetatie per alternatief dient met deze perspectieven rekening te worden gehouden. Het perspectief van uitbreiding van vloedbos, biezenegordel en rietgors (inclusief Grote karekiet) bestaat vooral bij het alternatief SVK.

- De Commissie beveelt aan na te gaan in hoeverre de eerst geringe, later eventueel sterkere vergroting van de tijslag belangrijke winst kan betekenen voor de bovengenoemde zeldzame en karakteristieke, estuariene vegetatietypen.

3.4 Morfologie en kwaliteit van het mondingsgebied

De voorspelling van de invloed van het sluisbeheer op het areaal van ecotopen in het mondingsgebied van het Haringvliet aan de zeezijde, is in het MER voornamelijk gebaseerd op veranderingen in de getijslag. Dit kan als eerste aanpak worden onderschreven omdat in eerste aanleg de grenzen van de ecotopen hierdoor worden bepaald. Op langere termijn zijn echter per alternatief verschillende wijzigingen te verwachten in de morfologie, de daarmee samenhangende hydraulische condities en mogelijk ook in de samenstelling van de waterbodem. Dit correspondeert met dito veranderingen in de verdeling van de ecotopen in het gebied. Voor een onderlinge beoordeling van de alternatieven is deze veranderde situatie op termijn meer relevant dan de initiële toestand na het begin van een ander sluisbeheer. In het MER wordt aan deze veranderingen op langere termijn weinig aandacht geschonken.

Zo is de Hinderplaat een element van belang in het systeem van het mondingsgebied. In de huidige situatie vormt deze bank samen met het Slufterdepot een belangrijke afscherming voor het gebied dat zich hierachter bevindt en vormt. In deze luwte is zowel de golfslag als de stroomsnelheid afgenomen, waardoor zich hier bijvoorbeeld kokkelbanken hebben gevormd.

- De Commissie beveelt aan voor de nog in aanmerking komende alternatieven na 'de Kier' na te gaan welk ruimtelijk beeld van de morfologie na enkele decennia zal kunnen ontstaan en hoe dit doorwerkt op de biotische natuur in het mondingsgebied.

3.5 Onzekerheden, monitoring en 'evaluerend ontwerpen'

Uit de inspraak spreekt, naast een door bijna een ieder gewenste natuurontwikkeling, veel zorg en voorbehoud door een aantal onzekerheden, ook rechtsonzekerheid, over de ontwikkelingen die op kunnen treden na inwerking stelling van het sluisbeheer volgens 'de Kier'. De vrees wordt daarin uitgesproken dat dan de waterhuishouding wel eens niet meer integraal zou kunnen worden afgewogen. Deze vrees blijkt niet te zijn weggenomen door maatregelen die eerst getroffen worden om onder andere de zoetwatervoorziening veilig te stellen en door garanties die worden geboden ter voorkoming en ter compensatie van resterende, realistische schade en hinder.

- De Commissie beveelt de onderstaande punten aan omdat die bij kunnen dragen aan het wegnemen van de zorg:
  - een duidelijke vaststelling van de nulsituatie (reeds ruim) voorafgaande aan de in werking stelling van 'de Kier';
  - een zo goed mogelijke bepaling van de autonome ontwikkeling en de kostenaspecten daarvan, waarbij ook rekening moet worden gehouden met de te voorziene dynamische, externe veranderingen in de integrale waterhuishouding van Nederland;
  - opnemen van randvoorwaarden in de nog op te stellen protocollen;
  - een zorgvuldige monitoring van de veranderingen, snel en doeltreffend reageren op ongewenste effecten en ook de organisatorische maatregelen daarvoor.

Als bijdrage aan een open communicatie met belanghebbenden is de Commissie bereid om, ook indien de vervolgstap niet m.e.r-plichtig zou zijn, bij de beoordeling van de resultaten van de monitoring en evaluatie advies uit te brengen, zodat met een proces van 'evaluerend ontwerpen' het beheersregime van de Haringvlietsluizen in de vervolgstappen van de besluitvorming succesvoller een ook voor de gebruiksfuncties duurzame invulling en concretisering kan krijgen.

BIJLAGEN

Bij het Advies voor richtlijnen over het
milieueffectrapport Beheer Haringvlietsluizen

(bijlagen 1 t/m 4)

BIJLAGE 1

Brief van het bevoegd gezag d.d. 22 september 1999 waarin de Commissie in de gelegenheid wordt gesteld om advies uit te brengen

Ministerie van Verkeer en Waterstaat

Aan
Commissie voor de Milieu-
effectrapportage
Postbus 2345
3500 GH UTRECHT

	Commissie voor de milieu-effectrapportage
ingekomen :	23 SEP. 1999
nummer :	369-99
dossier :	587-114
kopie naar :	Sf/Sr/Pen/Bib/Wk

Contactpersoon
drs R. Postma
Datum
22 september 1999
Ons kenmerk
HKW/AW 99/9157
Onderwerp
MER-Haringvlietsluizen.

Doorkiesnummer
070 - 351 83 63
Bijlage(n)
3
Uw kenmerk

Geachte heer, mevrouw,

Hierbij heb ik het genoegen u het MER Beheer Haringvlietsluizen toe te kunnen zenden.

Ik zal het MER samen met een ontwerp-besluit voor uitvoering van "de Kier" ter inzage leggen in de periode van 27 september tot en met 7 november 1999. In deze periode worden vier openbare hoorzittingen georganiseerd. Informatie over de inspraak en de hoorzittingen zal rond 22 september 1999 in de Staatscourant bekend gemaakt worden. Gedurende de inspraaktermijn zullen de inspraakreacties per ommegaande aan u toegezonden worden. Tevens ontvangt u de adviezen van de wettelijke adviseurs aan het einde van de inspraaktermijn.

Uw toetsingsadvies over het MER-rapport ontvang ik graag uiterlijk vijf weken na 22 oktober 1999, de laatste dag van de inspraaktermijn.

Ter informatie stuur ik u tevens een exemplaar van het ontwerp-besluit, het advies van de stuurgroep IBHBB (Integraal Beleidsplan Haringvliet-Hollandsch Diep-Biesbosch) en het Rapport van Bevindingen van het Overlegorgaan Waterbeheer en Noordzee-aangelegenheden.

Hoogachtend,

DE STAATSECRETARIS VAN VERKEER EN WATERSTAAT,

drs J.M. de Vries.

Postbus 20901, 2500 EX Den Haag
Bezoekadres Plesmanweg 1-6

Telefoon +31 70 3516171
Telefax +31 70 3517895

BIJLAGE 2

Kennisgeving van de ter inzagelegging van het MER in Staatscourant nr. 184 d.d. 24 september 1999

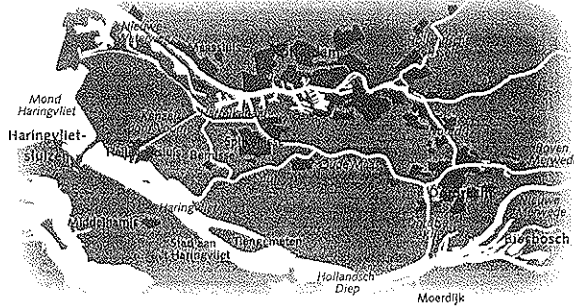
20

Staatscourant 184

Vrijdag 24 september 1999

Officiële advertenties

Inspraak Ontwerp-Beheersbesluit Haringvlietsluizen/MER

Gedurende de periode 27 september tot en met 7 november 1999 ligt het Ontwerp-Beheersbesluit Haringvlietsluizen en het bijbehorende Milieu-Effectrapport (MER) ter inzage. Deze documenten doorlopen een inspraakprocedure overeenkomstig de Algemene wet bestuursrecht en de Wet milieubeheer. In het kader daarvan wordt u in de gelegenheid gesteld uw zienswijze op de inhoud van het Ontwerp-Beheersbesluit/MER kenbaar te maken.

1 Het beheer van de Haringvlietsluizen

In het kader van de Deltawerken wordt in zowel het Veilaker (1969) als het Haringvliet (1970) een sluisen/damcomplex gerealiseerd. Op deze wijze raakte het Haringvliet, Hollandsch Diep en de Biesbosch afgesloten van de zee, waardoor de veiligheid voor de bewoners van de omliggende gebieden aanzienlijk toenam. Het beheer van de Haringvlietsluizen waarborgt een goede watervoorziening voor de landbouw en de drinkwaterwinning in Zuid-Holland. De afsluiting en het sluisbeheer zorgden echter ook voor een aantal nadelen. Door het verdwijnen van het natuurlijk oevergebied tussen de zee en de grote rivieren, hebben natuur en landschap aan karakter en kwaliteit ingeboet. Daarnaast zorgt het neerslaan van het rivierslib voor een verdragende verdunding van de waterwegen.

2 Het Ontwerp-Beheersbesluit/MER

Het ligt in het voornemen de Haringvlietsluizen in de toekomst zo te gebruiken dat enerzijds het natuurlijk oevergebied tussen de zee en de grote rivieren duurzaam wordt hersteld. Anderzijds blijft het economisch gebruik van het water gewaarborgd. De veiligheid blijft daarbij onveranderd gehandhaafd. In het kader van het MER zijn vier alternatieven voor de bediening van de Haringvlietsluizen uitgewerkt en op hun effecten ten aanzien van de processen (sedimentatie, zoutindringing en westerstanden), natuur en landschap en voor de gebruikers onderzocht. De alternatieven verschillen in de mate van opening en de tijdsduur ervan. Een van de gevolgen betreft de verzilting van een deel van het achterliggende gebied. Op basis van de uitkomsten is in het MER een voorkeursalternatief benoemd: "Cetemd getijd", dat stapsgewijs kan worden ingevoerd. Het nu voorliggende Ontwerp-Beheersbesluit voorziet in de invoering van de eerste fase: "de sluisen op een kief".

3 Waar kunt u de stukken inzien?

Het Ontwerp-Beheersbesluit en het bijbehorende MER kunt u van 27 september tot en met 7 november 1999 gedurende de reguliere opningsuren inzien op de volgende locaties:

- de gemeentehuizen van Aalburg, Albrandswaard (in Rhon), Barendrecht, Bernisse (in Abbebroek), Cromstrijen (in Numansdorp), Dijksland, Dordrecht, Drimmelen (in Made), Geertruidenberg (in Raasdonslootveer),

- Gededeerde, Gorinchem, Gouda, 's Gravendeel, Hardinxveld-Giessendam, Heerjansdam, Hellevaetsluys, Heusden (in Vijlonden), Korndijk (in Piershil), Middelhamnis, Moerdijk (in Zevenbergen), Nederlek (in Lekkerkerk), Oostflakke (in Oude Tonge), Oud-Beijerland, Papendrecht, Rotterdam, Sliedrecht, Spijkenisse, Strijen, Werkendam, Westvoorne (in Rockanje), Woudrichem en Zwindrecht;
- de (hoofd)vestigingen van de openbare bibliotheken in Albrandswaard (in Peortgraaf), Barendrecht, Bernisse (in Zuidland), Cromstrijen (in Numansdorp), Dijksland, Dordrecht, Drimmelen (in Terheijde), Geertruidenberg, Gorinchem, Gouda, 's Gravendeel, Hardinxveld-Giessendam, Heerjansdam, Hellevaetsluys, Heusden (in Vijlonden), Korndijk (in Zuid-Beijerland), Middelhamnis, Moerdijk (in Zevenbergen), Nederlek (in Lekkerkerk), Oostflakke (in Oude Tonge), Oud-Beijerland, Papendrecht, Rotterdam, Sliedrecht, Spijkenisse, Strijen, Werkendam, Westvoorne (in Oostvoorne), Woudrichem (in Giesse) en Zwindrecht;
- de kantoren van de waterschappen de Brielle Dijkkring (in Brielle), de Dongestroom (in 's Gravendeel), de Grootte Waard (in Klaaswaal), Goense-Overflakke (in Middelhamnis), Huiselmonde (in Barendrecht), Land van Nassau (in Zevenbergen) en de Maaglant (in Oss);
- de kantoren van de hoogheemraadschappen van de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden (in Gorinchem), Alm en Biesbosch (in Woudrichem), Delfland (in Delft), Krimpenerwaard (in Krimpener aan den IJssel), Schieland (in Rotterdam), Rijnland (in Leiden), de Stichtse Rijnlanden (in Houten) en West-Brabant (in Breda);
- de kantoren van de polderdistricten Groot Maas en Waal (in Druten) en Tiefer- en Culemborgervwaarden (in Geldermalsen);
- de bibliotheek van de provincie Zuid-Holland (Zuid-Hollandplein 1) in Den Haag;
- de bibliotheek van de provincie Noord-Brabant (Brabantlaan 1) in 's Hertogenbosch;
- het kantoor van Rijkswaterstaat, directie Zuid-Holland (Boomples 202) in Rotterdam;
- het kantoor van Rijkswaterstaat, dienstkring Haringvliet (Haringvlietplein 2) in Stellendam, dienstkring Merwede en Maas (Laan der Verenigde Naties 60) in Dordrecht en dienstkring Nieuwe Waterweg (Parklaan 15) in Rotterdam;
- het kantoor van Rijkswaterstaat, directie Noord-Brabant (Waterstraat 16) in 's Hertogenbosch;
- de bibliotheek van het Hoofdkantoor van de Waterstaat (Johan de Wittlaan 3) in Den Haag;
- de bibliotheek van het ministerie van Verkeer en Waterstaat (Plesmanweg 1) in Den Haag;
- de bibliotheek van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (Bezuidehoofseweg 73) in Den Haag;
- de bibliotheek van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, directie Zuiderwoud (Rug, De Raadslingel 59) in Oordrecht.

Het Ontwerp-Beheersbesluit/MER blijft na 7 november 1999 voor inzage beschikbaar in het kantoor van Rijkswaterstaat, directie Zuid-Holland. Aldaar kunt u tevens kennis nemen van de aan het Ontwerp-Beheersbesluit/MER ten grondslag liggende werkdocumenten.

4 Hoe kunt u inspreken?

U kunt zowel schriftelijk als mondeling op het Ontwerp-Beheersbesluit en het bijbehorende MER reageren. Uw schriftelijke inspraakreactie dient u uiterlijk 7 november 1999 te sturen naar:

Inspraakpunt Verkeer en Waterstaat
Beheer Haringvlietsluizen
Kneuterdijk 6
2514 EN Den Haag

Indien u dat wenst, kunt u verzoeken om vertrouwelijke behandeling van uw persoonlijke gegevens.

U kunt uw zienswijze mondeling kenbaar maken tijdens een van de openbare hoorzittingen, die plaatsvinden op:

maandag 18 oktober 1999 Hellevaetsluys
in het gemeentehuis
Oostvaardersdijk 26

donderdag 21 oktober 1999 Sommeldijk
in recreatiecentrum
'De Slaver'
Olympiaweg 32

maandag 26 oktober 1999 Dordrecht
in schouwburg 'Kunsthil'
St. Jorisweg 76

woensdag 27 oktober 1999 Made
Partijcentrum
't Trefpunt'
Raadhuisplein 1

De hoorzittingen vangen aan om 19.30 uur (zaal open om 19.00 uur). Behalve in Dordrecht, daar begint de avond om 20.00 uur (zaal open om 19.30 uur). De avonden beginnen met een toelichting op het Ontwerp-Beheersbesluit/MER. Indien u tijdens één van de hoorzittingen wilt inspreken, wordt u verzocht dit vóór 14 oktober 1999 aan het Inspraakpunt Verkeer en Waterstaat kenbaar te maken.

5 Wat gebeurt er met uw reactie?

Zo spoedig mogelijk na afloop van de inspraaktijd bundelt het Inspraakpunt Verkeer en Waterstaat alle reacties en legt deze ter inzage op dezelfde locaties, waar u het Ontwerp-Beheersbesluit Haringvlietsluizen/MER kunt inzien. Bovendien stuurt het Inspraakpunt de bundels onder andere naar de staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat en de Commissie voor de milieu-effectrapportage. Deze commissie toetst het MER aan de eerder vastgestelde Richtlijnen. Mede op basis van dit toetsadvies en de inspraakreacties, stelt de staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat het Beheersbesluit Haringvlietsluizen vast. Daarbij wordt aangegeven hoe de inspraakreacties zijn meegenomen. Belanghebbenden kunnen te zijner tijd naar aanleiding van het Beheersbesluit een bezwaarschrift indienen.

6 Nadere informatie

Voor het aanvragen van een exemplaar van het Ontwerp-Beheersbesluit Haringvlietsluizen/MER en/of het verkrijgen van meer informatie over de inhoud ervan kunt u contact opnemen met mevrouw M. van Biekum van Rijkswaterstaat, directie Zuid-Holland, telefoon (010) 402 66 91. Eveneens kunt u hier een exemplaar van de brochure 'Haringvliet in het kort' bestellen.

Voor inlichtingen over de inspraakprocedure kunt u zich wenden tot het Inspraakpunt Verkeer en Waterstaat telefoon (070) 361 87 76.

Inspraakpunt
Verkeer en Waterstaat

BIJLAGE 3

Projectgegevens

Initiatiefnemer: Rijkswaterstaat, directie Zuid-Holland

Bevoegd gezag: Staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat

Besluit: vaststelling van een peilbesluit (het streefpeil in het Haringvliet), een partiële wijziging van het Beheersplan voor de Rijkswateren en het besluit op grond van het op artikel 5, lid 2, van de Waterstaatswet 1900 gebaseerde Organiek Besluit Rijkswaterstaat (Besluit van 14 januari 1971, Stbl. 42)

Categorie herzien Besluit m.e.r. 1994: C27.2 (herzien besluit 1999)

Activiteit: Het betreft het voornemen om het spuibeheer van de Haringvlietsluizen zodanig te herzien dat dit goede voorwaarden biedt voor complete en evenwichtige opgebouwde levensgemeenschappen en duurzaam gebruik van de watersystemen ter weerszijden van de sluisen.

Procedurele gegevens:

Kennisgeving startnotitie: 28 januari 1994
richtlijnenadvies uitgebracht: 26 april 1994
richtlijnen vastgesteld: 1 juni 1994
kennisgeving MER: 24 september 1999.
toetsingsadvies uitgebracht: 7 december 1999

Bijzonderheden: In het kader van het integraal beleidsplan Haringvliet, Hollandsch Diep, Biesbosch zijn reeds allerlei studies verricht om te komen tot een breed gedragen visie op de ontwikkelingsmogelijkheden en de gewenste ecologische en menselijke gebruiksfuncties van dit gebied. Behoudens sanering van de waterbodem is het (meer) open zetten van de Haringvlietsluizen een van de voornaamste maatregelen.

Het hoofdrapport van het MER is in oktober 1998 gereed gekomen. De ter inzage legging is opgeschort in afwachting van aanvullend interdepartementaal overleg. In september 1999 is naast het MER tevens een ontwerp-besluit Beheer Haringvlietsluizen ter inzage gelegd.

De Commissie is van oordeel dat de essentiële informatie aanwezig is in het MER, de bijbehorende deelrapporten en de toelichting in het ontwerp-beheersbesluit Haringvlietsluizen voor het volwaardig meewegen van het milieubelang in de besluitvorming om de sluisen in eerste aanleg volgens het programma "de Kier" te gaan beheren. Zij doet een aantal aanbevelingen voor de besluitvorming over:

- zoutindringing;
- zoetwaterinlaten voor industriewater, stedelijk water en landbouwwater;
- kansen voor zoetwatergetijdennatuur;
- morfologie en kwaliteit van het mondinggebied;
- onzekerheden, monitoring en 'evaluerend ontwerpen'.

Samenstelling van de werkgroep:

dr. J.H. van de Berg
ir. J.H.A Driessen
dr. ir. J.P.Th. Kalkwijk
drs. F.J.A. Saris (toetsingsfase)
drs. M. Schmitz
dr. J.T. de Smidt (voorzitter)
prof. dr. ir. I.S. Zonneveld

Secretaris van de werkgroep: ir. R.I. Seijffers

BIJLAGE 4

Lijst van inspraakreacties en adviezen

nr.	datum	persoon of instantie	plaats	datum van ontvangst Cie. m.e.r.
1.	011199	Fam. L. van Gennip	Drimmelen	041199
2.	021199	C. van Noord	Heenvliet	041199
3.	070999	drs. B. Been	Gouda	041199
4.	251198	G. Vroegindewey	Stad aan 't Haringvliet (Z-H)	041199
5.		H. Smit	Melissant	041199
6.	021199	J. J. van Nimwegen	Sommelsdijk	041199
7.		A.J. Leichsenring	Melissant	041199
8.	221098	I. Meyer	Den Bommel	041199
9.	261098	B.D. Knippenberg	Dordrecht	041199
10.	211098	G. en M. Brons	Spijkenisse	041199
11.	211098	J.J. Visser	Rotterdam	041199
12.	271098	P.C. Paulussen	Brielle	041199
13.	221198	M. en D. Waverijn	Brielle	041199
14.	021198	J. Groenendijk	Oud-Beijerland	041199
15.	021198	G. Krouwer	Oude-Tonge	041199
16.		C.A. van Burgel	Hellevoetsluis	041199
17.	161198	St. Verenigde Riveren Watersportvereniging (VRW)	's-Gravendeel	041199
18.	281098	H. Steenbeek-Wildvank	Brielle	041199
19.		A. van de Made	Dordrecht	041199
20.		E.A. Brouwer	Rotterdam	041199
21.	301098	M.J. van de Bijl-van Marion	Hellevoetsluis	041199
22.		A.J. Lammers	Ouddorp	041199
23.	111099	Jachtwerf Numansdorp Holland B.V.	Numansdorp	041199
24.	121099	J. Houdijk	Vlaardingen	041199
25.	060999	H.G. van de Weijden en G.L. Ouweneel	Gouda / Maasdam	041199
26.	121099	H. Wiersma	Hellevoetsluis	041199
27.	131099	P. Winkel	Voorschoten	041199

nr.	datum	persoon of instantie	plaats	datum van ontvangst Cie. m.e.r.
28.	121099	Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland	Den Haag	041199
29.	181099	H.W. Marinissen-de Bruijn	Hellevoetsluis	041199
30.	201099	H.A.N. Immens en J.M. Immens-de Bruijn	Vierpolders	041199
31.	181099	J. Sonneveld	Den Bommel	041199
32.	211099	Kraaijeveld's Aannemingsbedrijf b.v.	Barendrecht	041199
33.	151099	Visserijbedrijf Van Leest	Moerdijk	041199
34.		Anonieme reactie		041199
35.	121198	Th.J. Wennekes	Hellevoetsluis	041199
36.	181099	L. van Balen	Hellevoetsluis	041199
37.		J.A. Bezuijen	Stellendam	041199
38.	241099	Vereniging Hoekschewaards Landschap	Oud-Beijerland	041199
39.	271099	Havenschap Moerdijk	Moerdijk	041199
40.	271099	B.V. Scheepswerf vh. C. Hoogerwaard	Rotterdam	041199
41.	281099	B&W Gemeente Maasdriel	Kerkdriel	041199
42.	281099	Vereniging Behoud Biesbosch	Made	041199
43.	271099	Gedeputeerde Staten van Utrecht	Utrecht	041199
44.	011199	Agro Delta Groep b.v., mede namens 4 andere vennootschappen	Zwijndrecht	041199
45.	291099	Van Dijk Riet- Biezen- en Griendhouthandel	Puttershoek	041199
46.	241099	Rondvaartbedrijf Zilvermeeuw b.v., mede namens 5 andere rondvaartbedrijven	Drimmelen	041199
47.	281099	J. Caesar	Rotterdam	041199
48.	281099	Watersport Vereniging "Aakvlaai"	Hank	041199
49.	011199	VOF Visserijbedrijf de Visser	Klundert	041199
50.	021199	Samenwerkende bedrijven ARBEZ b.v.	Hendrik-Ido-Ambacht	041199
51.	021199	Machinefabriek De Waal b.v.	Werkendam	041199
52.	051199	B & W Gemeente Drimmelen	Made	171199
53.	031199	Stichting Natuur- en Vogelwacht Dordrecht	Dordrecht	171199
54.	041199	A. van Bergeijk	Drimmelen	171199

nr.	datum	persoon of instantie	plaats	datum van ontvangst Cie. m.e.r.
55.	051199	Waterschap de Dongestroom	's Gravenmoer	171199
56.	051199	Maaskant Shipyards	Stellendam	171199
57.	041199	Zuid-Hollands Landschap	Rotterdam	171199
58.	051199	Visserijbedrijf v/h Fa. W. Klop en Zonen	Hardinxveld-Giessendam	171199
59.	031199	Jachthaven Strijensas b.v.	Strijensas	171199
60.	061199	Fruittelbedrijf G. Rietveld	Herkingen	171199
61.	021199	VOF Fam. F. Peeters	Hank	171199
62.	051199	Grootint B.V.	Zwijndrecht	171199
63.		Jachthaven Crezée b.v. / Watersport Service Crezée B.V.	Lage Zwaluwe	171199
64.	061199	M.E. de Wildt	Rockanje	171199
65.	051199	Westelijke Land- en Tuinbouw-Organisatie	Rijswijk	171199
66.	061199	Watersportvereniging 't Stik Hedel	Hedel	171199
67.	041199	Houtgroep Van Drimmelen	Zwijndrecht	171199
68.	081199	Hengelsport vereniging "Het Voornse Kanaal"	Hellevoetsluis	171199
69.	071199	Roroships b.v.	Raamsdonkveer	171199
70.	051199	Overslagbedrijf Moerdijk BV	Moerdijk	171199
71.	051199	Kamer van Koophandel Rijnland	Leiden	171199
72.	101199	Koninklijk Nederlands Watersport Verbond	Bunnik	171199
73.	051199	Holland Boating b.v. Heusden	Heusden	171199
74.	051199	Stichting Europoort / Botlek Belangen	Rozenburg	171199
75.	041199	N.V. DELTA Nutsbedrijven	Middelburg	171199
76.	051199	B & W Gemeente 's-Gravendeel	's-Gravendeel	171199
77.	041199	Waterschap De Groote Waard	Klaaswaal	171199
78.	051199	RECRON	Arnhem	171199
79.	211099	B & W Gemeente 's-Gravenzande	's-Gravenzande	171199
80.	291099	B & W Gemeente Monster	Monster	171199
81.	051199	Waterschap De Brielse Dijkkring	Brielle	171199
82.	051199	B & W Gemeente Goedereede	Goedereede	171199
83.	051199	B & W Gemeente Oostflakkee	Oude-Tonge	171199

nr.	datum	persoon of instantie	plaats	datum van ontvangst Cie. m.e.r.
84.	051199	Vereniging Vaarroute West-Brabant	Made	171199
85.	061199	Ad Hofmans Hedel	Hedel	171199
86.	061199	ing. J. van Belle	Meerkerk	171199
87.	041199	Kamer van Koophandel Rotterdam	Rotterdam	171199
88.	061199	Machinefabriek West-Brabant b.v.	Lage Zwaluwe	171199
89.	051199	Staatsbosbeheer, Regio West-Brabant - Deltagebied	Middelburg	171199
90.	061199	Watersportvereniging Het Bommelse Gors	Oude Tonge	171199
91.	061199	Federatie van Watersportverenigingen De Biesbosch	Sleeuwijk	171199
92.	051199	Vereniging Waterrecreatie Drimmelen	Drimmelen	171199
93.	031199	Overlegorgaan Nationaal park de Biesbosch	's-'Hertogenbosch	171199
94.	051199	Stichting De Noordzee	Utrecht	171199
95.	041199	Watersportvereniging Numansdorp	Numansdorp	171199
96.	051199	Hoogheemraadschap van de Alblas-serwaard en de Vijfheerenlanden	Gorinchem	171199
97.	051199	Hoogheemraadschap van West-Brabant	Breda	171199
98.	061199	Koninklijke Dordrechtsche Roei- en Zeilvereeniging	Dordrecht	171199
99.	041199	Waterschap Land van Nassau	Zevenbergen	171199
100.	041199	B & W Gemeente Middelharnis	Middelharnis	171199
101.	051199	Vereniging Nederlandse Scheepsbouw Industrie	Zoetermeer	171199
102.		Gebr. Kooiman Holding B.V.	Zwijndrecht	171199
103.	041199	Hoogheemraadschap van Delfland	Delft	171199
104.	011199	Hoogheemraadschap van de Krimpe-nerwaard	Krimpen a/d IJssel	171199
105.	041199	Hoogheemraadschap van Rijnland	Leiden	171199
106.	041199	Marina Hellevoetsluis B.V.	Hellevoetsluis	171199
107.	041199	Watersportvereniging "Willemstad"	Dordrecht	171199
108.	041199	Natuur en Vogelwacht "Rotta"	Bleiswijk	171199
109.	041199	Huntsman ICI Holland BV	Rozenburg	171199
110.	041199	B & W Gemeente Moerdijk	Zevenbergen	171199

nr.	datum	persoon of instantie	plaats	datum van ontvangst Cie. m.e.r.
111.	041199	Heuvelman Holding B.V.	Ouderkerk a/d IJssel	171199
112.	041199	Combinatie van Beroepsvissers	Rijswijk	171199
113.	031199	Mijnster Zand- en Grinthandel bv	Zwijndrecht	171199
114.	041199	Natuur- en Recreatieschap Haringvliet	Schiedam	171199
115.	041199	HISWA Vereniging regio Delta en Rivierengebied	Bergen op Zoom	171199
116.	021199	B & W Gemeente Naaldwijk	Naaldwijk	171199
117.	031199	Jachthaven Drimmelen	Drimmelen	171199
118.	021199	Gedeputeerde Staten van Zeeland	Middelburg	171199
119.	041199	Blei & Hetterschijt Jachtmakelaars	Willemstad	171199
120.	041199	Marina Stellendam	Stellendam	171199
121.	031199	OMYA Beheer BV	Moerdijk	171199
122.	041199	Waterschap IJsselmonde	Barendrecht	171199
123.	041199	ing. T. Beishuizen	Rhoon	171199
124.	041199	B & W Gemeente Hellevoetsluis	Hellevoetsluis	171199
125.	031199	Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden	Houten	171199
126.	281099	B & W Gemeente Wateringen	Wateringen	171199
127.	021199	Vereniging Natuurmonumenten	's-Graveland	171199
128.	031199	B & W Gemeente Maasland	Maasland	171199
129.	021199	Waterschap Goeree-Overflakkee	Middelharnis	171199
130.	271099	Visserijbedrijf Nobel	Nieuw-Beijerland	171199
131.	291099	Fruittwekerij Oranjehof	Dirksland	171199
132.	031199	Zijderlaan Waspik B.V.	Waspik	171199
133.	031199	Watersportvereniging "De Hitsert" Zuid-Beijerland	Zuid-Beijerland	171199
134.	1199	Hoogheemraadschap van Schieland	Rotterdam	171199
135.	101199	B & W Gemeente Dordrecht	Dordrecht	171199
136.	031199	Monshouwer Bedrijven	Heerjansdam	171199
137.	101199	Koninklijke Nederlandse Toeristenbond ANWB	Den Haag	171199
138.	021199	H.J. Edzes en drs. H.A. Edzes-van Loon	Tinte	171199

nr.	datum	persoon of instantie	plaats	datum van ontvangst Cie. m.e.r.
139.	051199	Gemeentelijk Havenbedrijf Rotterdam	Rotterdam	171199
140.	021199	Zuiveringsschap Hollandse Eilanden en Waarden	Dordrecht	171199
140a	241199	Zuiveringsschap Hollandse Eilanden en Waarden	Dordrecht	261199
141.	271099	L.P. Hokke	Rockanje	171199
142.	181298	J.J.H.A. van Zon	Waspik	171199
143.	011199	Gebr. A. en T.J. Boer	Sommelsdijk	171199
144.	031199	B.V. Zeehavenbedrijf Dordrecht	Dordrecht	171199
145.	051199	W.S.V. De Put	Maasland	171199
146.	041199	Zuidelijke Land- en Tuinbouworganisatie	Roosendaal	171199
147.	041199	Biesbosch Botenverhuur	Lage Zwaluwe	171199
148.	051199	B & W Gemeente Westvoorne	Rockanje	171199
149.	031199	Vereniging Madese Natuurvrienden		171199
150.	051199	Stichting Natuur en Milieu, mede namens Wereld Natuur Fonds, Brabantse Milieufederatie, Zuid-Hollandse Milieufederatie, Zeeuwse Milieufederatie	Utrecht	171199
151.	021199	Natuur- en Recreatieschap De Hollandse Biesbosch	Dordrecht	171199
152.	051199	CMS Derks Star Busmann Hanotiau, namens de waterbedrijven: N.V. Watermaatschappij Zuid-Holland-Oost, N.V. Waterwinningbedrijf Brabantse Biesbosch, N.V. Waterbedrijf Euro-poort, N.V. Duinwaterbedrijf Zuid-Holland.	Utrecht	171199
153.	201098	A.A. de Jager	Oud-Beijerland	171199
154.	051199	de Stuurgroep Voordelta	Rijswijk	171199
155.	051199	Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, Inspectie Milieuhygiëne Zuidwest	Rijswijk	081199
156.	081199	Ministerie van Landbouw, Natuur en Visserij, Directie Zuidwest	Dordrecht	161199

